

ТЕХНОЛОГІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ПРИЙОМІВ ГРИ В БАСКЕТБОЛ

Галина МАКСИМІВ

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка

Мета статті полягає у розробці технологічної схеми організації самостійної роботи учнів в процесі навчання прийомів гри в баскетбол.

Завдання:

- 1) Визначити складові технологічної схеми самостійної роботи;
- 2) Виявити взаємозв'язки, в яких ці складові перебувають;
- 3) Графічно зобразити технологічну схему самостійної роботи в процесі навчання прийомів гри в баскетбол.

Методи дослідження: теоретичний аналіз та узагальнення літературних джерел, документальних матеріалів; моделювання.

У статті представлена технологічна схема для формування технологій самостійної роботи учнів під час опанування прийомів гри в баскетбол. Ця технологічна схема складається із чотирьох взаємопов'язаних підсистем: передумови ефективної організації самостійної роботи; підсистема засобів навчання; підсистема засобів контролю; форми самостійної роботи.

Технологічна схема самостійної роботи також придатна для розробки технології самостійної роботи під час вивчення та вдосконалення різноманітних рухових дій дітей різного віку та статі.

Ключові слова: технологія, самостійна робота, технологічна схема, прийоми гри, баскетбол.

Актуальність. Мета шкільного предмету „фізична культура” полягає у формуванні загальної фізкультурної освіти школярів та усвідомленої звички до систематичних занять фізичною культурою протягом життя. Звичка до систематичних занять фізичними вправами (як і всі інші) не виникає раптово, а формується в процесі тривалих зусиль вчителя з організації і забезпечення самостійної роботи школярів та зусиль учнів, що проявляються у виконанні домашніх завдань із фізичної культури, участі в різноманітних позаурочних спортивно-масових заходах.

Організація самостійних занять фізичними вправами школярів сприяє підвищенню їхньої рухової активності, раціональному проведенню дозвілля та, як наслідок, удосконаленню й закріпленню навчального матеріалу з фізичної культури; вихованню потреби в систематичних заняттях фізичною культурою, позитивно впливає на здоров'я, фізичний розвиток, рухову підготовленість дітей.

Першим кроком до самостійних занять фізичними вправами школярів, практичним привчанням до них є домашні завдання. Предмет „фізична культура” порівняно з іншими має таку особливість: якщо на інших уроках прагнуть до максимального скорочення домашніх завдань, то в нашому предметі – навпаки. Через виконання домашніх завдань поступово формується звичка до систематичних занять, виконання яких стає потребою фізичного самовдосконалення [3]. Спочатку діти привчаються самостійно виконувати фізичні вправи за завданням вчителя, потім у них формується здатність до самостійного виконання інших видів робіт, а відтак дитина поступово привчається до самостійного життя.

Спрямованість завдань може бути різною: виховання фізичних якостей, засвоєння техніки рухів, теоретична підготовка та формування прикладних навичок. Завдання із вдосконалення техніки сприяють підготовці до вивчення певних рухових дій шляхом засвоєння підготовчих і підвідних вправ, закріпленню і вдосконаленню вивчених на уроці, практичному застосуванню набутих знань, умінь і навичок.

Ефективним засобом всебічного впливу на організм, розвитку основних фізичних якостей, покращення фізичного розвитку та підвищення рівня здоров'я є баскетбол. Баскетбол – ефективний засіб професійного становлення та формування свідомих громадян держави.

Аби вміти грати в баскетбол, необхідно володіти його базовими прийомами, що досягається не тільки їх вивченням і закріпленням на уроках фізичної культури, а й під час різноманітних форм самостійної роботи.

Аналіз літератури з цієї проблеми, шкільних навчальних програм та опитування вчителів дозволили дійти висновку, що всі прийоми можна вивчати за єдиною технологічною схемою. За такою схемою можна управляти і самостійною роботою учнів із засвоєння рухових дій.

Зважаючи на усе викладене, ми поставили собі за **мету** розробити технологічну схему організації самостійної роботи учнів в процесі навчання прийомів гри в баскетбол.

Мета досягалась через вирішення таких **завдань**:

1. Визначити складові технологічної схеми самостійної роботи.
2. Виявити взаємозв'язки, в яких ці складові перебувають.
3. Графічно зобразити технологічну схему самостійної роботи в процесі навчання прийомів гри в баскетбол.

Методи дослідження: теоретичний аналіз та узагальнення літературних джерел, документальних матеріалів; моделювання.

Результати дослідження. Оскільки опанування гри в баскетбол передбачає оволодіння визначеною сукупністю прийомів гри, теоретичними знаннями, ігровими вміннями, тактикою ведення гри, то можна було передбачити, що і технологія навчання гри в баскетбол відповідно має складатися з «менших» технологій, а саме навчання прийомів гри в баскетбол, тактичної, ігрової підготовки та самостійної роботи. Тому для кращого тлумачення і розуміння рівнів технологій ми ввели поняття мікро-, мезо- і макротехнологія. Сукупність і визначена послідовність мікротехнологій формують мезотехнології, а сукупність мезотехнологій – макротехнологію. В нашому дослідженні технологія навчання гри в баскетбол відповідає рівню макротехнології, а технології теоретичної, фізичної, технічної, тактичної, ігрової підготовки – мезотехнології. Відтак технології навчання прийомів гри в баскетбол та самостійної роботи з їх опанування – мікротехнології.

Розробляється і реалізовується технологія навчання на основі технологічних схем. Технологічна схема – це графічне зображення технології процесу, його окремих функціональних елементів і логічних зв'язків між ними.

Запропонована нами технологічна схема самостійної роботи (Рис. 1.) складається із чотирьох взаємопов'язаних блоків. Розглянемо детальніше їхню сутність, призначення і шляхи практичного втілення.

1. Передумови організації самостійної роботи. Цей блок є відправним пунктом, з якого розпочинається весь процес планування і реалізації самостійної роботи. Основними передумовами ефективної самостійної роботи учнів є:

1) *налаштованість і готовність вчителя організувати і забезпечувати самостійну роботу учнів.* Розуміння того обсягу роботи, який необхідно вчителю виконати для ефективної організації самостійної роботи, вимагає від нього налаштованості на її забезпечення. Переконаність у ефективності, результативності та доцільності самостійної роботи є одним із факторів, що формує налаштованість учителя. Щоби бути готовим забезпечувати самостійну роботу школярів вчителю необхідно:

„Знати” теорію навчання і виховання, предмети медико-біологічного циклу, теорію і методику фізичного виховання, методику застосування ТЗН, комп'ютерних технологій.

„Уміти” визначати мету і завдання; проектувати діяльність учнів із засвоєння навчального матеріалу; підбирати навчальний матеріал, адекватні засоби, методи і методичні прийоми, способи організації і форми навчальної та тренувальної роботи; дозувати навантаження, враховуючи індивідуальні особливості учнів; коректувати завдання відповідно до умов діяльності; забезпечувати міжпредметні зв'язки; оцінювати самостійну діяльність учнів та їхню здатність до самооцінки і самоконтролю; стимулювати дитячу ініціативу і творчість.

„Могти” забезпечити різноманітні види самостійної навчальної діяльності учнів, організувати і згуртувати учнівський колектив, націлити на вирішення завдань самостійної роботи.

2) *націленість педагогічного колективу забезпечувати міжпредметні зв'язки.* Предмет „фізична культура” має тісні зв'язки з іншими шкільними навчальними предметами. Набуті знання, уміння і навички на інших навчальних предметах сприяють кращому розумінню впливу занять фізичним вправами на організм.

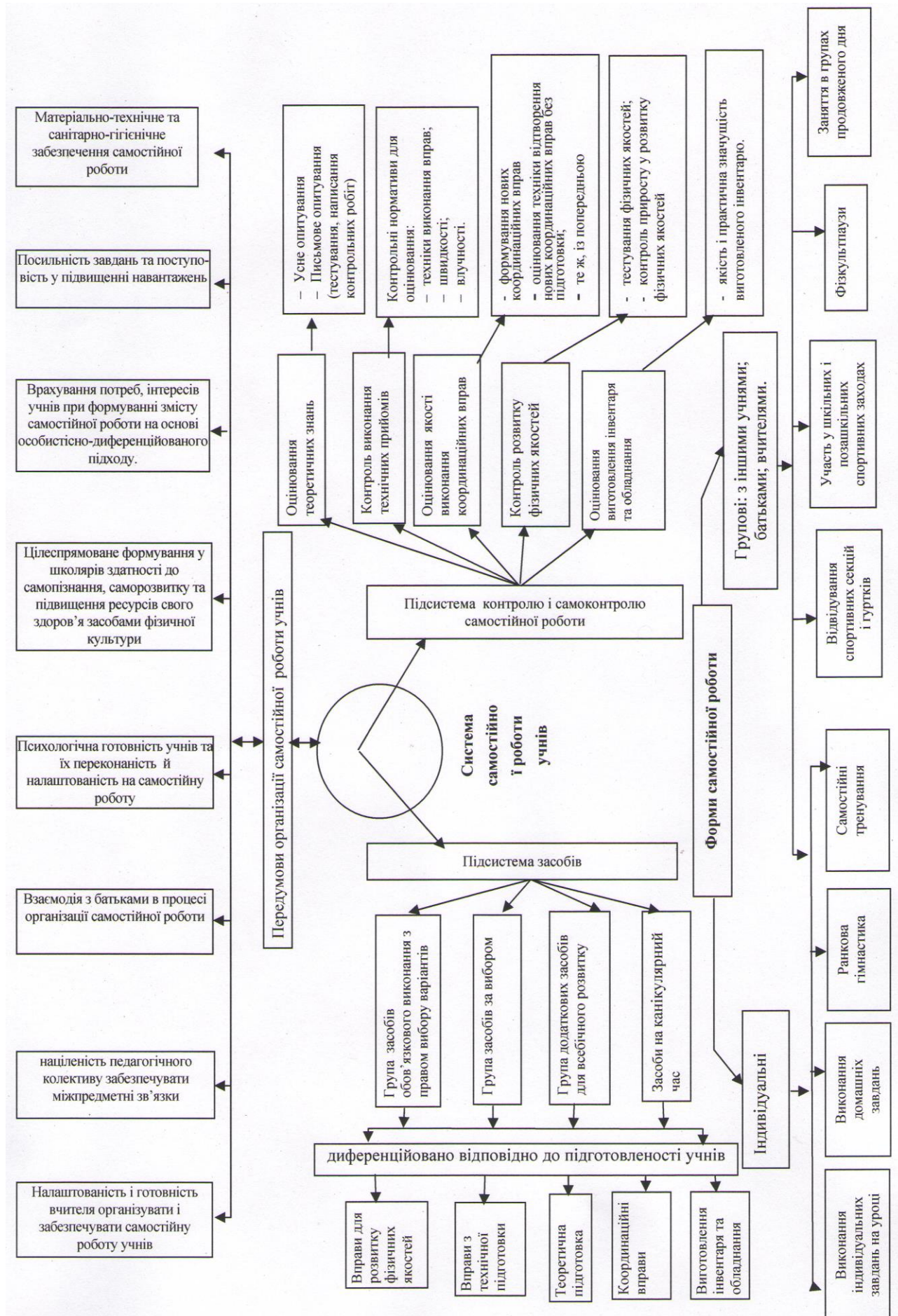

Рис.1. Технологічна схема самостійної роботи

3) *взаємодія з батьками в процесі організації самостійної роботи.* Успішне розв'язання завдань фізичного виховання учнів можливе лише за умови спільних, погоджених дій школи та сім'ї. Першими вчителями дитини стають її батьки. Батьки повинні створювати умови та цікавитися виконанням шкільних завдань, змістовно організовувати дозвілля дітей для зміцнення здоров'я, всебічного розвитку; контролювати і сприяти дотриманню дітьми режиму дня, правил особистої гігієни, загартування, виконання ранкової гімнастики і домашніх завдань. Вчителі повинні прагнути зробити батьків кожного школяра прихильниками фізичної культури, а отже своїми спільниками [4].

4) *психологічна готовність учнів та їхня переконаність і налаштованість на самостійну роботу.* Самостійна робота з фізичного виховання можлива лише за умови психологічної готовності та переконаності учнів в її необхідності. Психологічна готовність формується у дітей через впевненість у своїх силах. Систематичне виконання вправ на уроках, спостереження за їхнім виконанням іншими учнями, батьками та вчителем переконує учнів в тому, що вони самі вже здатні виконати ті чи інші завдання. Виконання простих завдань стимулює учнів до виконання складніших. Виконання вправ друзями стимулює кожного учня до самостійної роботи. Він мислить: „Якщо може виконати мій товариш, то виконаю і я!“. Переконання в доцільності самостійної роботи виникає в учнів, коли вони відчують її результати, бачать досягнення друзів, батьків, вчителів. Психологічна готовність та переконаність в ефективності самостійної роботи налаштовує дітей на її реалізацію.

5) *цілеспрямоване формування у школярів знань і вмінь самопізнання, саморозвитку й підвищення ресурсів свого здоров'я засобами фізичної культури.* Здатність до діяльності, а отже і до самопізнання та самовдосконалення формується через знання та вміння. Передумовою засвоєння вправи є знання про вправу. Навчаючи учнів, учитель постійно повинен пам'ятати, що кінцевою метою навчання є використання засвоєних фізичних вправ у повсякденному житті для безпосереднього застосування в побуті і професійній діяльності та для самовдосконалення [4]. На основі набутих школярами знань досягається усвідомлене опанування рухових дій. І навпаки, неусвідомлене виконання вправ – одна з основних причин, що не дає змоги зробити фізичну культуру супутником життя, сформувати звичку до щоденної рухової активності [4].

6) *врахування потреб, інтересів учнів під час формування змісту самостійної роботи на основі особистісно-диференційованого підходу.* Одним з провідних компонентів навчальної мотивації є інтерес учнів. Чим менший інтерес до навчання і учнів, тим більше примусу. Останній викликає внутрішній супротив учнів, вимагаючи в них підвищення волевих зусиль. У цьому разі процес навчання стає безрадісним і втомлюючим, а результати – мало-ефективними. Цікавою для школярів є така робота, яка вимагає напруження. Легкий матеріал не викликає інтересу [3; 4]. Невідповідність засобів і методів, що використовуються, фактичному рівню розвитку дітей може призвести до негативних наслідків – зменшити можливості оздоровчого впливу занять фізичними вправами; знизити інтерес не тільки до самостійних занять фізичними вправами, а й до занять фізичною культурою загалом.

7) *посильність завдань та поступовість у підвищенні навантажень.* Формувати зміст самостійної роботи необхідно відповідно до дидактичних правил навчання: від відомого до невідомого, від простого до складного, від легкого до важкого. Кожна наступна робота починається з вищого функціонального рівня, ніж попередня. Межі можливостей учнів постійно розширюються, що в свою чергу, викликає необхідність постійного підвищувати вимоги. При цьому слід пам'ятати, що невпевненість у своїх силах підвищує ступінь труднощі, а впевненість суб'єктивно її знижує [3].

8) *матеріально-технічне та санітарно-гігієнічне забезпечення роботи в школі та вдома.* Перш ніж давати завдання, необхідно з'ясувати, чи всі діти мають умови для його виконання (вдома, на подвір'ї, у групі продовженого дня), відповідний інвентар та обладнання [4]. Учитель повинен підбирати такі завдання для самостійної роботи, які не вимагають складного матеріально-технічного забезпечення. Ефективність самих фізичних вправ буде найвищою лише за умови дотримання необхідних санітарно-гігієнічних норм. Як би добре не був організований педагогічний процес, він не дасть бажаного ефекту при порушенні санітарно-гігієнічних норм [3].

Усе викладене дає загальну уяву про основні передумови забезпечення ефективної самостійної роботи школярів. Перераховані передумови реалізуються в тісному взаємозв'язку в єдиному навчально-виховному процесі.

2. Підсистема засобів самостійної роботи містить чотири групи (група засобів обов'язкового виконання з правом вибору варіантів, група засобів на вибір, група додаткових засобів для всебічного розвитку та засоби на канікулярний час). Вона є визначальною, оскільки дозволяє так підібрати засоби, щоб: 1) успішно вирішити завдання навчально-виховного процесу; 2) задовільняти прагнення учнів, їх інтереси та вподобання; 3) враховувати індивідуальні особливості дітей при дозуванні навантажень; 4) різнобічно впливати на організм; 5) поступово підвищувати вимоги до учнів для міцного засвоєння програмового матеріалу і забезпечувати безперервність навчально-тренувального процесу.

Першу групу складають засоби обов'язкового виконання з правом вибору варіантів, тобто такі засоби самостійної роботи, які обов'язково повинні виконуватися всіма учнями, але їм надається можливість із декількох подібних, односпрямованих засобів вибирати ті, які найбільше подобаються.

Друга група містить засоби за вибором, куди входять вправи, які учні самостійно обирають для розвитку «відстаючих» фізичних якостей та вдосконалення техніки вправ.

Третя група передбачає додаткові засоби для всебічного розвитку. Сюди входять вправи, що не потребують обов'язкового виконання всіма учнями, а орієнтовані переважно на тих дітей, які прагнуть отримати більше інформації про матеріал, що вивчається, чи досконаліше оволодіти технікою виконання певної вправи або бажають додатково розвивати фізичні якості.

Четверта група – це засоби на канікулярний час, покликані забезпечити безперервність у вивченні і вдосконаленні матеріалу, і тим самим сприяють міцному засвоєнню програмового матеріалу.

Всі перелічені групи передбачають:

- а) вправи для розвитку фізичних якостей (випереджаючий та супроводжувачий розвиток фізичних якостей);
- б) підвідні та спеціальні, що сприяють технічній підготовці;
- в) матеріал, що забезпечує теоретичну підготовку;
- г) координаційні вправи (для підвищення інтересу дітей до виконання самостійних завдань та розвитку координації рухів);
- д) виготовлення інвентаря та обладнання, що сприяє формуванню у дітей бережливого ставлення до інвентаря, розвитку творчості та прикладних навичок.

3. Підсистема засобів контролю і самоконтролю самостійної роботи служить джерелом інформації про ефективність діяльності учнів і дозволяє при необхідності вносити відповідні корективи у програму дій; порівнювати і оцінювати досягнення учнів. Проте контроль є не лише джерелом отримання інформації, а і потужним стимулом самостійної діяльності, активізації школярів на уроках фізичної культури.

Контроль за ходом навчально-виховного процесу здійснюється через підсистему засобів контролю і самоконтролю самостійної роботи, що передбачає:

- а) оцінювання теоретичних знань, яке відбувається шляхом усного та письмового опитування;
- б) контроль за виконанням технічних прийомів, що відбувається за допомогою контрольних нормативів з оцінювання техніки виконання вправ, їх швидкості та влучності;
- в) оцінювання якості виконання координаційних вправ здійснюється шляхом відтворення нових координаційних вправ без підготовки та із попередньою підготовкою, а також через здатність формувати нові рухові конструкції (складність, доцільність);
- г) контроль розвитку фізичних якостей за допомогою тестування фізичних якостей та оцінки їх приросту;
- д) оцінювання якості виготовленого інвентаря та обладнання, своєчасність практичної значимості виготовленого.

4. Форми самостійної роботи. Для успішної реалізації засобів самостійної роботи в технологічній схемі передбаченні форми, що створюють найсприятливіші умови для виховання звички до систематичних занять, і як наслідок сприяють запровадженню фізичної культури в побут.

Ці форми можуть бути індивідуальними (виконання індивідуальних завдань на уроці; виконання домашніх завдань; ранкова гімнастика; самостійні тренування) і груповими (усі види індивідуальних форм можуть бути груповими, а також відвідування спортивних секцій і гуртків; участь у шкільних і позашкільних спортивних заходах; фізкультпаузи; заняття в групах продовженого дня).

Ця технологічна схема самостійної роботи може використовуватись і під час вивчення інших спортивних ігор, навчального матеріалу з легкої атлетики, гімнастики, туризму тощо. Вона придатна для розробки технології самостійної роботи під час вивчення та вдосконалення рухових дій дітей різного віку та статі.

На основі розробленої схеми нами сформовані технології самостійної роботи в процесі навчання базових прийомів гри в баскетбол та експериментально перевірено їхню ефективність. Під час самостійної роботи учнів особливу увагу приділяли підбору і дозуванню фізичних вправ, систематичності та безпеці їхнього виконання (підбирали вправи різноманітні за спрямованістю і впливом на організм, дозування намагались проводити з врахуванням індивідуальних можливостей учнів та з орієнтуванням на нормативи контрольних тестів; використовували вправи, які не вимагали складного інвентаря та обладнання, тим самим знижували рівень небезпеки та травматизму під час їх виконання).

Спрямованість завдань для самостійної роботи була різною: виховання фізичних якостей, засвоєння техніки рухів, теоретична підготовка та формування прикладних навичок. Завдання для розвитку фізичних якостей були спрямовані на зміцнення основних м'язових груп, забезпечення необхідного рівня фізичної підготовленості для виконання прийомів гри в баскетбол, формування правильної постави, підвищення рухової активності. Завдання із вдосконалення техніки сприяли підготовці до вивчення певних рухових дій шляхом засвоєння підготовчих і підвідних вправ, а також закріпленню і вдосконаленню вивчених на уроці вправ. Завдання із теоретичної підготовки містили інформацію про техніку виконання фізичних вправ та прийомів гри в баскетбол, типові помилки під час виконання прийомів і шляхи їхньої профілактики та усунення; правила рухливих ігор та гри в баскетбол. Пропонували також прикладні завдання з виготовлення спортивного інвентаря (маленькі набивні м'ячі для метань, невеличкі різнокольорові прапорці, малюнки емблем для команд при підготовці до змагань в класі та між класами). Такі завдання сприяють формуванню бережливого ставлення дітей до інвентаря, розвивають прикладні навички, що необхідні для його виготовлення; забезпечують міжпредметні зв'язки (із трудовим навчанням), а також сприяють розвитку творчості (з чого виготовити, як виготовити найкраще, найекономніше, найзручніше, найшвидше).

За тривалістю завдання були переважно оперативними (завдання на наступний урок). Так, наприклад, при вивченні передачі м'яча двома руками від грудей діти на одному уроці отримували одні завдання (імітація виконання передачі; передачі вгору над собою), а на наступному уроці – інші (передачі в мішень з відстані 2-3 м; передачі в стінку з максимальною швидкістю).

За навчальною спрямованістю використовували підготовчі, закріплюючі і удосконалюючі завдання. Зміст підготовчих завдань складала вправи, що формували передумови для успішного виконання вправ, що засвоювалися на наступних уроках. Наприклад, щоб успішно вивчати передачі двома руками від грудей діти повинні мати такий рівень розвитку фізичних якостей, який би дозволив утримувати баскетбольний м'яч, підкинути його на необхідну відстань, а також пройти «школу» рухів з м'ячем. Тому для успішного вивчення передачі двома руками від грудей на уроках, попередньо для домашніх завдань задавалися вправи для розвитку фізичних якостей та вправи для формування «школи» рухів з м'ячем. Закріплюючі і удосконалюючі завдання використовували після вивчення вправи, наприклад, вивчивши передачу м'яча однією рукою від плеча, учні отримували завдання, що сприяли вдосконаленню техніки, точності та швидкості її виконання (передачі м'яча однією рукою від плеча в мішень із відстані 6 м, передачі в стінку з максимальною швидкістю з 1 м).

Засвоєння учнями базових прийомів гри в баскетбол, уміння ними грати в двосторонню гру в баскетбол засвідчили ефективність розроблених мікротехнологій самостійної роботи.

Висновки:

1. Кожен прийом гри має вивчатись за чітко сформованою мікротехнологією, складовою якої є самостійна робота учнів. Самостійну роботу треба розглядати як систему, що реалізується за відповідною технологічною схемою. Її складовими є: передумови організації самостійної роботи учнів; засоби самостійної роботи, що містить чотири групи; засоби контролю і самоконтролю; форми самостійної роботи.

2. За запропонованою технологічною схемою може розгортатись самостійна робота в процесі вивчення інших спортивних ігор, навчального матеріалу з легкої атлетики, гімнастики, туризму, тощо. Вона придатна для розробки технології самостійної роботи під час вивчення та вдосконалення рухових дій дітей різного віку та статі.

3. Ефективність мікротехнологій самостійної роботи в процесі вивчення прийомів гри в баскетбол підтвердженні показниками успішності учнів з предмету фізична культура, якістю володіння ними прийомами гри в баскетбол та вмінням грати в баскетбол.

Література:

1. *Віндюк А.В.* Основи технології самостійних занять фізичними вправами учнів молодших класів: Дис... канд. наук з фіз. Виховання та спорту: 24 00 02/ Гуманітарний ун-т «Запорізький ін-т держ. та муніципального управління». – Запоріжжя, 2002. – 193 с.

2. *Поплавський Л.Ю.* Баскетбол. Підручник для студентів та викладачів ВНЗФВіС та ф-ів фіз. вих., фахівців у галузі спорту. – К: Олімпійська література, 2004. – 448 с.

3. *Шиян Б.М.* Теорія і методика фізичного виховання школярів. Частина 1. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2001. – 272 с.

4. *Шиян Б.М.* Теорія і методика фізичного виховання школярів. Частина 2. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2002. – 247 с.

**ТЕХНОЛОГИЯ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ ШКОЛЬНИКОВ
В ПРОЦЕССЕ ИЗУЧЕНИЯ ПРИЕМОВ ИГРЫ В БАСКЕТБОЛ****Галина МАКСЫМИВ***Тернопольский национальный педагогический университет имени Владимира Гнатюка*

Цель статьи заключается в разработке технологической схемы организации самостоятельной работы учеников в процессе обучения приемов игры в баскетбол.

Задачи:

- 1) Определить составляющие технологической схемы самостоятельной работы;
- 2) Раскрыть взаимосвязи, в которых эти составляющие находятся;
- 3) Графически изобразить технологическую схему самостоятельной работы в процессе обучения приемов игры в баскетбол.

Методы исследования: теоретический анализ и обобщение литературных источников, документальных материалов; моделирование.

В статье представлена технологическая схема для формирования технологий самостоятельной работы учеников во время овладения приемов игры в баскетбол. Эта технологическая схема состоит из четырех взаимосвязанных подсистем: предпосылки эффективной организации самостоятельной работы; подсистема средств обучения; подсистема средств контроля; формы самостоятельной работы.

Технологическая схема самостоятельной работы также пригодная для разработки технологии самостоятельной работы во время изучения и совершенствования разнообразных двигательных действий детей разного возраста и пола.

Ключевые слова: технология, самостоятельная работа, технологическая схема, приемы игры, баскетбол.

TECHNOLOGY OF INDEPENDENT WORK OF PUPILS WHILE LEARNING BASKETBALL TECHNIQUE

Halyna MAKSYMIV

Ternopil National Pedagogical University named after V. Gnatyuk

The purpose of the article consists in technological chart development of organization of independent work of pupils in the process of teaching basketball technique.

Task of the article:

- 1) To define the constituents of the technological chart of independent work;
- 2) To define correlations among these constituents;
- 3) To represent graphically the technological chart of independent work in the process of teaching in basketball technique.

The methods investigation are based upon the use of the methods of analysis and generalization of the scientific and methodological literature, as well as modelling.

Abstract. The article displays a technological chart for forming of independent work technologies development for pupils while mastering basketball technique. This technological chart consists of four subsystems: preconditions of effective organization of independent work; subsystem of means of teaching; subsystem of control; forms of independent work.

Technological chart of independent work is also suitable for the development of technology of independent work while practicing various motion games for children of different age and sex.

Key words: technology, independent work, technological chart, basketball technique.